

Vinicije Lupis

EX VOTO - ZAVJETI MALENIH

DANKA RADIĆ, Ex voto: Zavjetni darovi u Trogiru i okolici, katalog izložbe (16.12.-31.12.2005.), Trogir, Muzej grada Trogira, 2005., 91 str., ISBN 953-97830-4-6

Grad Trogir, to nepresušno kulturno vrelo kao da nuka istraživača na nove izazove u traženju dosad neobrađenog i neuočenog. Kultura se stvara laganim procesom, mučnim naporima odabranih pojedinaca i onih društvenih skupina i staleža koji su po svom zauzimanju i po skrbi za njezino očuvanje i razvitak preodređeni da joj budu nositelji. Tema ove izložbe nije “velika” umjetnost, već umjetnost malenih, kako bi običavao reći pokojni akademik Kruno Prijatelj. Svaka generacija, ma kojem dobu ili povijesnom zbivanju pripadala, izložena je raznim opasnostima, pa tako i današnja generacija povjes-

ničara umjetnosti biva u opasnosti od gubljenja niti kontinuiteta u njezinu rubnom dijelu, a to je pučki segment koji neumitno nestaje u naplavinama betonizacije i informatizacije. Pišući ovaj osvrt ne mogu se odvojiti od sjećanja na terenski rad pokojnog starijeg kolege konzervatora Davora Domančića, koji je toliko nastojao sačuvati zavjetne darove malenih crkvice dalmatinskog kulturnog pejzaža postavljajući ih u nove okvire i slažući kovinske simbole u nova kolažna ostvarenja srebrnih zavjetnih pločica, uronjena u tamu osamljenih svetišta trogirskog kraja. Tada sam naučio temelje

terenskog rada i principe vrednovanja artefakta. U sjećanje mi dolaze i stare fotografije brojnih dalmatinskih svetišta iz Karamanove fototeke, gdje su slike Gospi bile redom prekrivene votivima i krunama, dajući im posebnu draž, a koja je nažalost u purifikaciji 20. stoljeća nestajala. Srebrni pokrovi, pločice tonuli su u prašinu sakristijskih ladica, ustupajući mjesto praznini. Pitamo se: a tko nam daje pravo da uklanjamo tu nadopunu umjetničkog djela i da poništavamo segmente nečijih života, nečije tuge i radosti. Stav struke i etika samog čina tek treba da odgovore na često primjenjivanu purifikaciju votiva.

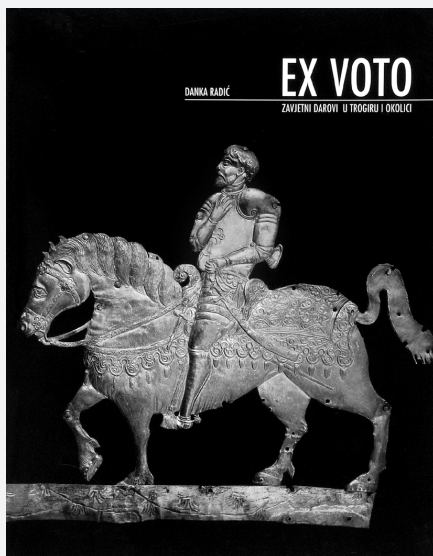
Autorica izložbe Danka Radić obradila je zanemareni segment kulturne baštine grada Trogira i okolice - zavjetne darove (ex voto). Njihovu tradiciju i kulturološki fenomen autorica prati još od antičkih vremena u trogirskom komunalnom području, tumačeći ih kao "zamjenu za klasičnu žrtvu - čin prinošenja dara božanstvu." Votivi su vezani uz "kritične situacije u ljudskom životu i uz rješavanje svakodnevnih poteškoća; izraz su vjere u općepriputnu nazočnost nadnaravnog i svetog u svijetu, kao i u moć njegove intervencije. Oni su dio praktične pučke intervencije - traženje pomoći i zagovora." Danka Radić je terenskim radom inventarizirala najveći dio zavjetnih darova, koji su ponajviše poklanjani Gospi i pojedinim mjesnim patronima na području grada Trogira i njegove okolice. U katalogu je donesen tek izbor golemog inventara votiva, svrstan u tematske cjeline u koje su uvršteni oni najtipičniji i najzanimljiviji. U svom istraživačkom radu autorica se služila starijim inventarima i opsežnim znanstvenim aparatom.

S osobitom radošću pred više godina obradio sam sakralno srebro otoka Drvenika, među

kojima dva votiva u obliku sardele iz drveničke župne crkve koji su u ovom katalogu - cjelovitom prikazu darovanja i darivanja trogirskog kraja - našli svoje zaslužno mjesto. Ovaj katalog bio je nasušno potreban, kako bi se krenulo u sistematsko obrađivanje ovog zanemarenog umjetničkog blaga, što iziskuje multidisciplinarni pristup. Sada ćemo uistinu biti u stanju odgovoriti na radove povjesničara umjetnosti iz susjedne Italije. Prisjetimo se samo rada talijanske povjesničarke umjetnosti Novelle Cantarutti o votivima na izložbi *Ori e tesori d'Europa, Mille anni dioreficeria nel Friuli - Venezia Giulia* iz 1992. godine. Tada je objavljen komparativni materijal sa znatno šireg talijanskog prostora koji zaostaje za trogirskim uzorkom, dajući i u ovom segmentu trogirске kulturne baštine posebno mjesto u širem europskom kontekstu.

Posebno veselje za ljubitelje pomorske baštine predstavlja objava tri kvalitetna likovna prikaza votiva jedrenjaka iz franjevačkog samostana sv. Ante na Dridu, što ovom katalogu daje posebnu vrijednost. Objava votiva građanina Grassija iz 1775. godine govori o segmentu građanskog zavjetovanja, jednakom onom u prekomorskim talijanskim zemljama, gdje poklekli lik odjeven po modi Luja XVI. izričito svjedoči o uklopljenosti u onodobnu Europu prošteništa i hodočasničkih čeznuća. U trogirskoj katedrali čuva se zasigurno jedan od najljepših votiva u Dalmaciji, srebrni reljefni prikaz viteza Rossignolija u oklopu na konju, pred stablom na čijem deblu je prikaz grba istoimene plemićke obitelji. Iz krošnje, koja se doima poput oblaka, izranja dopojasni lik sv. Ivana s natpisom: IN HOC. SIGNO. VINCES - što je svojevrsno poistovjećivanje trogirskog plemića s carem Konstantinom Velikim.

Pitamo se kako to da do objave ovog sintetskog rada nismo mogli uživati u ljepoti ovih minijatura ljudskih sudbina istkanih u srebru zavjetnih darova.

Autorica je u katalogu predočila još jednu podcijenjenu baštinsku kategoriju, a to su ruske ikone, nastale u crnomorskim radionicama, namijenjene siromašnom puku, o kojima je pisao i Lav Tolstoj. Naši su ih mornari kupovali u ulicama Mariopula, Odese ili neke druge crnomorske luke i umjesto srebrnih pločica donosili pred svoju Gospu kao vid zahvale. Ovaj odmak od obradbe srebrnih "camiza" nastalih u mletačkim radionicama, a kojim obiluje Trogir, zastupljenih s jednom ilustracijom, osvježeno je u baštinskom pristupu. Valja pohvaliti i nastojanje da se objavljivanjem poznate gotičke krune iz samostana sv. Ante na Dridu i one druge manje poznate iz istog samostana pokušala dati razvojna putanja krune kao posebnog votiva kroz stoljeća. Kruna je uzeta kao znamenje veličine i moći, a isto tako i vrline i uzvišena držanja.

Njezini šiljci su simbolični cvjetovi vlasti: Vjera, Vrlina, Umjerenost, Bogoljubnost, Razboritost, Istina, Čast, Jakost, Milosrđe, Praštanje, Odanost i Darežljivost što obasjavaju sve ispod sebe.

Kako navodi autorica, trogirski zavjeti osim umjetničke vrijednosti imaju i kulturno-povijesno značenje. Svjedoče o načinu i kakvoći izradbe, o civilizacijskom dosegu, uklopljenosti u onodobne duhovne i kulturne tijekove, kao i o društvenom statusu darovatelja. Preko ovog segmenta kulturnog nasljeđa saznajemo nešto više i o društvenim odnosima, utjecajima, o okruženju u kojima su nastali. Zavjetno darivanje uspelo se održati do danas i nastavlja svoj život pučke pobožnosti, prilagođeno novim potrebama. Trogirski zbirka votiva, od plemenitih kovina, nastala je kao odraz mukotrpnog života svih slojeva, plemića i građana, trogirskih težaka, ribara i pomoraca, koji su darivanjem težili nečem uzvišenijem, a kao cjelina, iznova podcrtavamo, predstavljaju zanimljivu i vrijednu kulturno-povijesnu značajku, koju valja sačuvati u kulturnoj ukupnosti trogirskog kraja. Poslije upoznavanja votiva svetišta Gospe od Škrpjela, Male Gospe na Prčanju, Lopuda i svetišta Gospe od Anđela iznad Orebića i inih duž jadranske obale Trogir sa svojim votivima, i to posebno s onim na kojim su prikazani motivi jedrenjaka, zadobiva važno mjesto. Na kraju treba reći da ovaj katalog ima i edukativnu vrijednost za strukovne i crkvene krugove, koji tako mogu spoznati vrijednost ove podcijenjene likovne kategorije.

Umjetnost malenih u kovinskim pločicama i krunama izronila je na javu u vremenu razmetanja kojekakvim suvremenim likovnim

pravcima. Prave umjetnosti nema bez poznavanja svojih korijena i baštine. Okrenimo se unazad, pogledajmo djela predaka i propitajmo se o svrsi umjetnosti - ona jest život i životna potreba. Množina istovjetnih zavjet-

nih darova uz likove Gospi i svetaca u Trogiru i okolici priča priču o jednom vremenu skromnosti i iskrene vjere, koje sada, uz pomoć kataloga Danke Radić, bolje razumijemo i, nadajmo se, poštujemo.